

KARIN SCHREUDER

ONDERWIJS VOOR VLUCHTELINGEN

VAN NIETS NAAR IETS MOOIS

de Graaff

ONDERWIJS VOOR VLUCHTELINGEN

KARIN SCHREUDER

ONDERWIJS VOOR VLUCHTELINGEN

VAN NIETS NAAR IETS MOOIS

de Graaff

Onderwijs voor vluchtelingen

Van niets naar iets moois

Karin Schreuder

ISBN 978-94-93127-23-4

NUR 747/844

Vormgeving: Mol grafische vormgeving, Utrecht

Foto cover en foto auteur: Bart Stoutjesdijk

© De auteur | Uitgeverij de Graaff, 2023

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en vermelding van de auteur(s) van het boek.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j°, het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever (Uitgeverij de Graaff, www.uitgeverijdegraaff.nl) te wenden.

Abonneer u op de nieuwsbrief van Uitgeverij de Graaff: www.uitgeverijdegraaff.nl

U ontvangt dan regelmatig informatie over nieuwe titels en blijft ook op de hoogte van aanbiedingen en kortingsacties.

Volg ons tevens op Facebook www.facebook.com/Uitgeverijdegraaff

‘Deze leerlingen verdienen de allerbeste docenten, de allerbeste voorzieningen en de allerbeste leermiddelen.’

G. Oonk, hoogleraar Migratie, Burgerschap en Identiteit in een globaliserende wereld,
Erasmus Universiteit Rotterdam

**‘Alle mensen zijn bezig met de drie v’s:
voedsel, veiligheid en voortplanting.’**

B. Witmus, onderwijs- en ontwikkelingspsycholoog,
decaan en docent Pabo Thomas More

‘Zo klein, zo groot.’

Naar: Oscar Wilde, De Profundis

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	9
Waarom dit boek?	11
 Wat voorafging: januari 2016 tot januari 2022	 13
De opbouw van een school voor kinderen van vluchtelingen: van voetbalkantine tot veilig huis met maatwerk-onderwijs.	
De eerste etappe: tot de voorjaarsvakantie	23
Hoe zestig vreemden een school maken van een leegstaande kantoorverdieping.	
De tweede etappe: tot de meivakantie	55
Groepsvorming 2.0. Wie is de baas en wat zijn de regels?	
De eerste eindstreep: zomervakantie	93
Nieuwe Oekraïense leerlingen, mooi weer en een glansrijke afsluiting van het schooljaar.	
 Nawoord	 137
Bijlage	141
De Internationale Schakelklas (ISK) in het Nederlandse onderwijsbestel	

VOORWOORD

In het najaar van 2018 kwam ik voor het eerst in aanraking met de Internationale Schakelklas (ISK). Ik was nog maar net begonnen als directeur-bestuurder van het samenwerkingsverband en dat gold ook voor de teamleider van de ISK. We vonden elkaar in het vacuüm dat ontstaat wanneer je ergens nieuw begint. Je kijkt met een frisse blik naar waar je beland bent en zaken die in het verleden niet goed zijn gegaan kunnen jou niet worden aangerekend: het perfecte moment om dingen op een onbevangen manier anders te gaan doen. We spraken af hoe het samenwerkingsverband de ISK kon helpen bij het bieden van passend onderwijs. Ook trad ik toe tot de regiegroep die het bestuur van de ISK vormt. Het was mooi om te zien hoe de verschillende schoolbestuurders, op andere momenten nog wel eens elkaars concurrenten, wilden samenwerken voor de doelgroep van de ISK. Eigenlijk vond de regiegroep het altijd geweldig wat de ISK deed voor deze leerlingen, maar voor de teamleider voelde het soms of we haar vooral een aai over de bol gaven en zeiden: 'Goed gedaan hoor, ga zo door.'

De ISK groeide als kool. Zeker toen er halsoverkop een AZC werd geopend in Gorinchem en kort daarna ook hele groepen leerlingen uit Oekraïne werden opgevangen in de regio.

We hadden het er vanaf de zijlijn druk mee, ook als samenwerkingsverband. We overlegden wekelijks met de bestuurders van de scholen, met de gemeenten en met scholen uit andere regio's. Wat we wel wisten, maar vanuit onze functies niet altijd zagen, was wat het vraagt om binnen een jaar een verviervoudiging van je school op te vangen. Heel eerlijk, eigenlijk zag ik het pas echt na het lezen van dit boek. Niet alleen welke flexibiliteit en organisatorische kwaliteiten dit vraagt van het ISK-team, maar vooral wat een omvangrijke, prachtige en belangrijke rol deze mensen spelen in het leven van al deze leerlingen. Natuurlijk, je weet het wel. Maar na het lezen van dit boek voél je het ook; ervaar je dat daar, op ISK De Toekomst, werelden worden geopend en werelden bij

elkaar worden gebracht. Iets wat zo bitterhard nodig is in deze tijden van internationale spanningen en binnenlandse polarisatie.

Daarom is dit een waardevol boek. Voor schoolleiders die deze leerlingen na de twee ISK-jaren ontvangen binnen hun schoolmuren en hen passend onderwijs moeten bieden. Voor mentoren die deze leerlingen in hun klas krijgen en hen gaan begeleiden. Voor ambtenaren, die zich bezighouden met de opvang van vluchtelingenkinderen of met onderwijshuisvesting. Voor hen die zich zorgen maken over de vele vluchtelingen die misschien wel dicht bij hun huis worden opgevangen. En ook voor bestuurders zoals ik, die heus wel weten wat er speelt en met goede bedoelingen datgene doen wat ze moeten doen: besturen. We weten het wel. Maar na het lezen van dit boek ga je het ook ervaren en kun je niets anders dan in alle oprechtheid zeggen: 'Goed gedaan. Hou vol. Ga zo door. En hoe kunnen wij jullie nog beter helpen?'

Elisabeth van Leeuwen, voormalig wethouder gemeente Giessenlanden, directeur VO-school Het Heerenlanden in Leerdam

WAAROM DIT BOEK?

Al zes jaar vangen we gevluchte jongeren op met een team van docenten, assistenten, conciërges en andere betrokkenen. Al zes jaar zien we schuchtere, soms beschadigde kinderen de school binnenlopen en met grote ogen kijken: waar ben ik, hoe werkt het hier, is er iemand die mijn taal spreekt, wat gaat hier allemaal gebeuren? En misschien nog wel de belangrijkste vraag: ben ik hier veilig? Door de jaren heen hebben we ieder van die jongeren zich zien ontspannen, weer kind zien worden en zien spelen, sporten en leren samen met anderen. Stukje bij beetje maken ze zich het Nederlands eigen en ontwikkelen ze begrip van de (ongeschreven) regels van de Nederlandse samenleving. Tot ze – na maximaal twee jaar – doorstromen naar het reguliere Nederlandse onderwijs.

Hoe doen we dat toch in deze mini-samenleving: als vreemden binnenkomen – letterlijk overal vandaan – en als dikke vrienden het honk weer verlaten? Natuurlijk zijn er obstakels op de weg, we zijn allemaal mensen en onbegrip en verhitte emoties liggen op de loer; bovendien is het opzetten van een nieuwe school een heel karwei waarbij de dingen vaak eerst een keer misgaan voordat er regels voor worden opgesteld. Zo hebben we deze school met onze eigen handen opgebouwd en blijktbaar hebben we dat goed gedaan; kinderen van vluchtelingen voelen zich er thuis.

Ik heb dit boek geschreven omdat ik het geheime recept van onze school wil blootleggen: hoe kom je van niets naar iets moois, terwijl je elkaar niet kent, elkaars taal slechts gebrekkig spreekt en zeker weet dat het referentiekader van de ander veel verschilt van dat van jou? Het antwoord op die vraag ga ik al schrijvende ontdekken. En ik krijg daarvoor een goede kans: op 1 februari 2022 zijn we gestart we met een nieuwe vestiging van Internationale Schakelklas (ISK) De Toekomst voor de jongeren die in het asielzoekerscentrum (AZC) zijn komen wonen. Daar gaan we die mini-samenleving opnieuw opzetten – met de kennis en ervaring van de afgelopen zes jaar – en ik mag dat proces coördineren.

Een andere reden om dit boek te schrijven is dat ik in die zes jaar al zo vaak opnieuw heb moeten kijken, omdat mijn Nederlandse aan-
names niet strookten met de werkelijkheid die zich voor mijn ogen ont-
vouwde. Kijk opnieuw, stel een vraag, onderzoek en luister in plaats van
te denken dat je weet hoe het werkt. Die les heb ik al honderd keer gehad
in dit werk en die ervaring wil ik delen. Anderstaligen zijn niet meer weg
te denken uit ons onderwijs en uit onze samenleving. Laten we doen
wat werkt om nader tot elkaar te komen. Vluchtelingen doen heel veel
moeite om in een totaal nieuw systeem een plek te vinden; laten wij ook
een beetje moeite doen. Dan kan er *Iets Moois* ontstaan; daar zijn wij als
mensen gewoon toe in staat. In die zin is deze kroniek een uitnodiging:
lees en stel je open, al is het maar voor de duur van dit boek.

In dit boek zal ik hij/zijn/hem gebruiken naast zij/haar om naar een mens te verwij-
zen; ik maak daarin bewust niet de keuze voor een consequente aanduiding.

WAT VOORAFGING

JANUARI 2016 TOT JANUARI 2022

**De opbouw van een school voor kinderen van vluchtelingen:
van voetbalkantine tot veilig huis met maatwerk-onderwijs.**

Een Asielzoekerscentrum in Gorinchem

In december 2015 werd in de gemeente Gorinchem een asielzoekerscentrum (AZC) gevestigd. Er woonden driehonderd mensen, vooral gezinnen, wat betekende dat er ook veel kinderen waren. In maart 2016 zag ik een vacature in de lokale krant staan voor een docent Nederlands als Tweede Taal (NT2) voor de AZC-jongeren in de leeftijd van 12-18 jaar, middelbare schoolleeftijd dus. Ik weet niet meer of in de advertentie werd gesproken van een 'noodopvang' of 'ISK', maar ik besloot me kandidaat te stellen.

Ik heb Nederlands gestudeerd en beschik over een lesbevoegdheid alhoewel ik nooit op een reguliere Nederlandse school heb lesgegeven. Mijn eerste baan was docent Nederlands als Tweede Taal voor buitenlandse studenten op de Erasmus Universiteit. Dat was rond 1990 en die doelgroep was hoogopgeleid en kreeg een jaar de tijd om voldoende Nederlands te leren voor een studie aan een Nederlandse universiteit. Een heel zwaar traject dat maar weinigen lukte maar daar lag mijn ervaring als NT2-docent.

Ik werd uitgenodigd voor een gesprek en aangezien dat plaatsvond om drie uur 's middags in een basisschool hadden we enige moeite een rustige plek te vinden. Het werd een kleine ruimte waarin de teamleider, een docente en ik precies pasten. Ik kreeg achtergronden te horen bij de op te starten school: het verzameld onderwijsveld en de gemeente hadden de handen ineengeslagen om te zorgen dat alle kinderen tot 18 jaar uit het AZC onderwijs kregen. Het primair onderwijs (PO) was al begonnen. En de naam 'De Toekomst' die de onderwijsvoorziening had gekregen, was te danken aan het gebouwtje waar de eerste lichting leerlingen was ondergebracht. Inmiddels waren ze daar allang uitgegroeid en was er niet direct een grotere locatie voorhanden. Een lokale voetbalclub bood uitkomst. Op werkdagen stonden de kantine en de bestuurskamers leeg en daar mocht de school gebruik van maken. Achterin stond een kopieermachine en er was internet.

Tijdens het sollicitatiegesprek vroeg ik de docente – Nadia, zij was met de eerste groep zes weken eerder gestart – wat het belangrijkste was wat ik nodig had om daar als docent aan de slag te gaan. 'Flexibiliteit en improvisatievermogen', zei ze zonder aarzelen. Ze vertelde dat ze voor de eerste dag een serie woorden en diverse oefeningen had voorbereid en na een uur bleek dat iedereen die woorden al kende. Toen wist ze even niet meer wat ze moest doen en dat gebeurt met grote regelmaat. Ik zei 'Oh.' Ik wist niet zo goed wat ik me erbij moest voorstellen. Indertijd op de universiteit was er een duidelijk ingangsniveau, namelijk een schooldiploma uit eigen land dat gelijkwaardig is aan ons vwo-diploma én alle kandidaten moesten een West-Europese taal beheersen, anders werden ze niet toegelaten. Hier hadden we echter met een hele andere doelgroep te maken, om nog maar te zwijgen van wat deze jongeren hadden meegemaakt voor ze hier aankwamen. Ik stelde voor de volgende dag te komen kijken op de locatie, zodat ik me een beter beeld kon vormen. Zo gingen we uit elkaar.

's Avonds overdacht ik de zaak nog eens. Ik had wel zin om iets nieuws aan te pakken. Ik was sinds 2000 werkzaam als zelfstandig coach en projectleider, in toenemende mate voor de onderwijssector. Al jarenlang hielp ik anderen hun onderwijs beter te maken, opleidingen of scholen op te zetten maar altijd stond ik aan de zijlijn, sinds mijn eerste baan had ik geen deel meer uitgemaakt van het primaire proces. Daarbij

is het zinvol werk om 'verloren' kinderen te helpen zich hier iets meer thuis te laten voelen. Ik was redelijk positief gestemd toen ik de volgende dag naar de voetbalclub reed, een locatie die ik goed kende van de uitwedstrijden die mijn kinderen er geregeld speelden.

De voetbalkantine

Het terrein en zelfs de kantine ligt er verlaten bij als ik aankom. Lege velden, een achterdeur naar de bestuurskamers of toch omlopen naar de andere kant en via de serre naar de kantine? De afstanden zijn groot in zo'n leeg complex. Uiteindelijk vind ik Nadia en krijg ik een kop koffie. Langzaam druppelen er kinderen binnen en de docent zet het Jeugdjournaal klaar op de tv. De kinderen praten in hun eigen taal en houden hun jas aan. Een enkeling is nog maar nauwelijks binnen en legt zijn hoofd al op de armen en sluit zijn ogen. 'Sommigen slapen helemaal niet 's nachts, deze jongen heeft heel nare dingen meegemaakt, dus ik laat hem maar', zegt Nadia.

Niemand is op tijd maar iedereen wordt vriendelijk gedag gezegd. De docent vraagt niet om stilte voor ze het Jeugdjournaal aanzet – het gebeurt gewoon. Ik vraag me af wat ze ervan begrijpen maar dat maakt niet heel veel uit, volgens Nadia. Af en toe zet ze het programma stil en bespreekt ze wat woorden, die nemen de kinderen dan over in hun schrift, dan gaat het programma weer verder.

Ik blijf een paar uurtjes en ben geschokt, ik zeg het maar eerlijk. Het is rommelig, er is geen duidelijk begin en einde, er zijn slechts gebrekkige leermiddelen; geen setting voor een ordelijke geest als de mijne. Ik wil altijd graag iets bereiken als we met elkaar tijd en energie besteden maar dat schijnt hier niet het hoofddoel te zijn. 'Het gaat er meer om dat de kinderen ergens kunnen zijn op de dag en iets te doen hebben dan dat ze werkelijk veel leren.' Oh, denk ik weer. Ik heb vaak even bedenktijd nodig. Ik bedank haar hartelijk voor de gastvrijheid en fiets enigszins vertwijfeld terug naar huis.

Die twijfel duurt niet lang. Twee dagen later zit ik met een energieke duo-collega de voorbereidingen voor de nieuwe klas te bespreken. Janneke en ik starten daar de derde groep: één groep zit in de bestuurskamer, één in de wedstrijdkamer en onze groep in de kantine.

Hoe creëer je een veilige, inspirerende en productieve leeromgeving voor kinderen van vluchtelingen?

Deze deels getraumatiseerde jongeren spelen samen met hun docenten de hoofdrol in dit boek.

Zij blijken in staat om zonder gemeenschappelijke taal en cultuur en veelal met beperkte middelen iets moois te ontwikkelen. Hoe valt er een balans te vinden tussen het leren van Nederlandse waarden en normen, het hervinden van vertrouwen in zichzelf en elkaar, en het regelen van wifi, een kopieerapparaat, pennen en schriftjes?

Karin Schreuder – coördinator van Internationale Schakelklas (ISK) De Toekomst – beschrijft dit proces van binnenuit, stap voor stap, met humor en gevoel voor detail. Zij is coach, projectleider, NT2-docent en bovenal verbinder.

ISBN 978-94-93127-23-4

9

789493 127234

NUR 747 / 844

